

Lleialtats i actituds lingüístiques al País Valencià

per Lorena Ciscar Ramírez
David González Martínez
Pau Pérez Ledo

Resum

Este article pretén ser un apunt explicatiu breu de la línia investigadora que hem començat en relació amb les lleialtats i actituds lingüístiques al País Valencià i a les seues coordenades d'estructura social. Alhora estudiem les relacions estructurals que hi ha entre les lleialtats i les variables d'estructura social al País Valencià i elaborem científicament un mapa-guia, la finalitat del qual residix en ser un indicador de la relació de dependència social que té cadascuna de les lleialtats. D'esta manera les intervencions en política lingüística poden dirigir-se a un o altre aspecte, depenent de la dimensió que es vulga potenciar

1. Planificació en política lingüística

L'inici de la política lingüística al País Valencià començà, com en altres Comunitats Autònomes, amb l'aprovació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (1983), tot promocionant l'ús del valencià i la consegüent normalització lingüística.

La intervenció política en la llengua ha de fonamentar-se en uns paràmetres i unes eines de mesura que ajuden a avaluar aquelles accions dutes a terme pels organismes públics en este camp i al mateix temps en unes anàlisis que donen a conèixer les millors vies per a conduir les polítiques.

És per açò que les nostres investigacions s'han encaminat en esta direcció per buscar eines i instruments adequats i fiables per a una major efectivitat en les accions, tot assenyalant les vies on la incidència i direcció d'estes accions donaran uns resultats o altres.

A partir de l'explotació de dades d'enquesta¹ aconseguim, sobre la base de presupòsits teòrics en relació amb llengües en contacte, lleialtats i actituds lingüístiques, establir quines són les lleialtats, amb indicadors, davant la llengua que observem al País Valencià i com es caracteritzen socialment. Així mateix, a partir d'estes lleialtats establim cinc tipus d'actituds lingüístiques (cinc grups), a partir de l'anàlisi de conglomerats, que es donen al territori tot veient la seua estructura social interna.

Remetem els lectors a les dos investigacions dutes a terme per vore de manera més exhaustiva i exacta els resultats, l'elaboració de dades, la formació de lleialtats i grups lingüístics, la seua composició social, i els models de regressió i models estructurals desenvolupats.

Seguidament, exposem el *Perquè*, el *Quan* i el *Com* de les polítiques lingüístiques, tenint en compte allò que li conferix sentit; a les situacions precedents d'una determinada política lingüística; i als instruments de mesura configurats pel nostre equip, que tenen una localització en l'estructura social.

1.1. El perquè. La llengua com a element de dominació simbòlica

La importància de la planificació en política lingüística rau en la consideració de la llengua com a element central de les societats humanes. Este tipus d'intervenció, lluny de ser arbitrari, fomenta les maneres d'entendre el món. I les fomenta en la mesura que l'objecte d'intervenció (la llengua) esdevé una eina de cosmovisió i alhora de dominació simbòlica reflex d'altres tipus de dominació.

Lluny d'enfocar la llengua des d'un punt de vista analític quant als aspectes sintàctics o de classificació d'enunciats, la llengua és presa ací com un referent a l'hora d'objectivar la comprensió del món.

La cosmovisió dels individus és codificada i estructurada mentalment a través del conjunt de símbols que suposa la llengua. Així, amb la llengua comuniquem i transmetem, entenem el món, simbolitzem el que ens envolta i compartim experiències, fem objectiu allò subjectiu, és a dir, comprenem de tal forma i no d'altra i, en definitiva, la llengua és la mitjancera en els processos de producció i reproducció de la realitat social. A través de la llengua objectivem la societat que experimentem i construïm col·lectivament (Berger i Luckmann, 1966).

¹ Les investigacions realitzades són fruit de dos beques d'investigació concedides pel Departament de planificació i política lingüística de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència als anys 2000 i 2001 (*Lleialtats i actituds lingüístiques en entorns urbans: Elx, Castelló i Alacant*, i *Canvis d'estructura social en lleialtats i actituds lingüístiques de la societat valenciana: 1992 – 1995*, respectivament). En estes investigacions explotem bases de dades elaborades per este organisme a partir d'unes enquestes fetes per a les tres principals ciutats valencianes i per al conjunt del País Valencià entre els anys 1992-1995. Les investigacions es poden consultar en esta Conselleria.

El fet que la llengua conforme la manera de comprendre el món, l'objective i estiga impresa en nosaltres de forma identitària, possibilita que s'hi manifesten els canvis d'estructura o de jerarquia socioeconòmica que es donen en una determinada societat. I ho fa en forma de canvis de pautes lingüístiques que faran referència a la valoració, als àmbits d'ús pertinents i als coneixements *sobre* i *d'*esta.

Els canvis en les pautes lingüístiques es fonamenten en la jerarquització de les relacions i més concretament en la capacitat de dominació que es desenvolupa. Una dominació de tipus econòmic pot cristal·litzar en uns canvis de pautes lingüístiques on el dominador (amb el seu codi lingüístic) pretén imposar la seua idea del món de forma simbòlica. És a dir, l'adopció d'una pauta lingüística determinada respon a mecanismes de dominació simbòlica que actuen conjuntament amb altres tipus de dominació (econòmica, política, per exemple).

La dominació simbòlica s'exercix a través dels símbols, a través de la selecció d'un conjunt de formes de representació de la realitat que amaga altres possibles representacions i, per tant, amaga altres parts de la mateixa realitat. L'èxit en l'exercici d'esta dominació simbòlica garanteix l'acceptació de la dominació pels grups dominats (Bourdieu i Wacquant, 1994).

La dominació simbòlica esdevé mecanisme de legitimació dels canvis i ho fa creant estructures de plausibilitat que fan inconscient la dominació tot aconseguint definir la realitat d'una determinada manera. Entenem la dominació simbòlica com "el conjunt d'accions inconscients que es perceben com a no coercitives, però que són producte d'un determinisme social que es constitueix com fora de tota intenció" (Bourdieu, 1985).

En definitiva, la consecució d'una dominació de les estructures que ens fan visionar el món (llengua) garanteixen l'acceptació d'altres tipus de dominació com a 'normal', de forma inconscient.

Així, la intervenció en política lingüística és capaç de crear estructures de plausibilitat que conferixen valor a una llengua, retrobar espais que garanteixen el seu ús i ensenyar la llengua, que assegura la competència. Tot açò, tenint en compte la creació de mercats per als quals la llengua esdevé capital cultural, perquè no s'arribe a una situació d'especulació lingüística on se'ns pugua indicar que coneixem molt una llengua però no es produeixa i reproduïda res amb ella.

1.2. El quan. Els espais socials per a la llengua

La llengua com a eina de dominació necessita un mercat per a ser desenvolupada i per als quals esta té valor (Tejerina, 1992). En este sentit, trobem que el capital cultural lingüístic esdevé tal capital en la mesura que les institucions socials generen un espai on este es desenvolupa i té sentit, i augmenta progressivament la seua vàlua.

En el context on desenvolupem el nostre treball, el País Valencià, trobem dos maneres d'entendre la realitat sosteses per dos sistemes lingüístics (castellà-valencià); així, el grup més poderós legitima i crea espais o àmbits d'ús, amplia mercat, on es reproduïx la llengua i l'entesa del món d'una determinada manera. La forma en la qual ho fa és apropiant-se d'espais que pertanyien a l'altra llengua (valencià), que és devaluada progressivament mitjançant la reducció del seu mercat.

Tenim, doncs, lluites d'ampliació de mercats, de legitimació i valorització d'una o altra llengua, d'un conflicte entre llengües en contacte generat per l'objectivació de les invasions dels espais de les llengües.

Esta dinàmica d'ampliació-reducció de mercats es fonamenta a partir de diversos processos relatius a situacions de bilingüisme, *diglòssia*, substitució i normalització lingüística (per este ordre). És a dir, arribem a la legitimació-desprestigi d'espais lingüístics a partir d'una situació de bilingüisme on hi ha contacte entre dos sistemes lingüístics diferents amb alternança dels dos. Entenem que el terme va parell al que Ninyoles anomena *diglòssia*, ja que la conveniència d'una llengua o altra està supeditada a les relacions d'una estructura social jerarquitzada que es reflectix, per tant, en una jerarquia d'usos lingüístics i llengües.

Així, l'augment d'un espai per a una llengua implica la disminució dels espais de l'altra i serà reflex d'una situació de substitució lingüística, tot convertint-se progressivament en monolingüisme en la llengua dominant. No obstant açò, la constatació d'un conflicte lingüístic declarat entre llengües pot cristal·litzar en la normalització de la llengua en retrocés que tindrà com a objecte estandarditzar les parles de cada zona així com la recuperació d'espais lingüístics (depenent de la intensitat i direcció de la política lingüística).

El conflicte lingüístic apareix quan determinats individus i grups qüestionen i posen en dubte el procés de substitució, el problematitzen i inicien processos d'acció social conduents a l'increment dels espais de pertinença de la llengua que retrocedix, iniciant així els anomenats processos de normalització lingüística (Ninyoles, 1969). Per tant, la normalització lingüística sempre comporta la problematització i conflictivitat de la definició social dels usos lingüístics (Tejerina, 1992).

Com apunta Benjamín Tejerina (1992), la mateixa consciència de la desaparició de la pròpia llengua pot generar una reacció defensiva, a favor de la recuperació de la pertinença de la llengua original, depenent de la valoració que fa la pròpia comunitat lingüística de la identitat col·lectiva representada per aquesta.

El procés de normalització d'una llengua implica la construcció social d'unes condicions sociopolítiques favorables, la voluntat de la comunitat lingüística i l'acció social pertinent (Mollà i Palanca, 1987), aspectes que depenen de la dimensió valorativa de la llengua.

1.3. El com. Les lleialtats i actituds lingüístiques

Totes estes situacions lingüístiques, així com el fet de la dominació simbòlica, la legitimació dels espais socials i la planificació lingüística, tenen com a referent i es vehiculen a partir d'unes determinades actituds envers la llengua.

Per a Van Dijk (1998), les actituds resideixen en la consciència dels individus, formen part del seu món cognitiu, i consisteixen en un conjunt d'opinions socialment compartides per un grup social. Són, per tant, conjunts específics, organitzats, de creences socialment compartides.

Estes actituds esdevenen en els *habitus* de Bourdieu (1979, 1992), en la mesura que són fruit de les experiències, producte de tot un seguit d'implicacions històriques, socials, econòmiques, polítiques i culturals en contínua interacció que fan d'allò subjectiu una objectivació en el moment de l'estudi.

En contraposició a l'acció racional individual, el concepte d'*habitus* segueix la lògica de l'acció social, incorporant allò objectiu als cossos de forma que allò subjectiu és també social. L'*habitus* és una subjectivitat socialitzada.

"Els *habitus* són sistemes duradors i transposables d'esquemes de percepció, d'apreciació i d'acció que són resultat de la penetració de la institució social en els cossos." (Bourdieu, 1992)

Els *habitus* als quals fem referència estan lligats i són resultat de la combinació de diferents tipus de lleialtats lingüístiques. Les lleialtats són indicadors construïts per nosaltres a partir de preguntes de les enquestes treballades. Amb els indicadors mesurem el nivell de lleialtat competencial que està en relació amb els coneixements que es tenen d'una llengua; mesurem les lleialtats instrumental primària, secundària i escrita, segons els usos orals i escrits de la llengua; i, per últim, localitzem la lleialtat valorativa que fa referència a la valoració de la llengua.

Com hem dit abans, a partir de la combinació de les lleialtats descrites apareixen unes actituds o *habitus* localitzables en grups lingüístics en l'estructura social. Així, trobem cinc tipus d'*habitus* lingüístics que nosaltres hem anomenat lleialtat, competència, idealització, ús i assimilació. Esta denominació està en relació amb la característica més notòria dels grups lingüístics.

2. Lleialtats lingüístiques i socials

Com apuntàvem abans, la construcció dels indicadors de lleialtat lingüística s'ha fet mitjançant les preguntes relatives al coneixement, l'ús i la valoració del valencià que trobem en el qüestionari de les enquestes analitzades.

Depenent de la funció, podem considerar la llengua en una dimensió instrumental o valorativa. La dimensió instrumental es realitza *en* la llengua, mentre que la valorativa es realitza quan parlem *de* la llengua. Segons Ninyoles (1975), esta distinció la devem a Fishmann (1989). Nosaltres considerem una tercera dimensió per a les nostres anàlisis: la competencial.

Així doncs, hem transformat la informació continguda en les preguntes del qüestionari utilitzant mitjanes ponderades de resposta. La ponderació consisteix en atorgar valors diferents a les respostes en funció de la seua major o menor relació amb el nostre concepte central: la lleialtat lingüística. Es tracta d'una ponderació opinable, però que objectiva la medició i permet la seua discussió. En tot cas, obtenim cinc indicadors en relació amb la competència, l'ús (oral – escrit) i la valoració de la llengua.

2.1. Lleialtat competencial

Aquest indicador relatiu a la competència està construït a partir de les preguntes p1, p2, p3 i p4: entendre, saber parlar, saber llegir i saber escriure respectivament:

	P1 ¿Entén el valencià?	P2 ¿Sap parlar valencià?	P3 ¿Sap llegir valencià?	P4 ¿Sap escriure valencià?
Gens	1	1	1	1
Un poc	2	2	2	2
Bastant	3	3	3	3
Perfectament	4	4	4	4

A entendre el valencià li assignem una ponderació d'1, la més baixa de las quatre preguntes; saber parlar i saber llegir les ponderem amb 2, ja que ambdues indiquen un nivell de competència major que

només entendre el valencià, ja que impliquen un procés de codificació i descodificació, oral i escrit, respectivament. Per últim, a saber escriure li assignem una ponderació de 3 per considerar que es tracta de la màxima competència possible.

Esta assignació de ponderacions l'aplicarem a las quatre opcions de resposta en cadascuna de les quatre preguntes: "gens", li assignem el valor 0, ja que indica que no té cap capacitat; "un poc", el valor 1; "bastante bé", el valor 2; "perfectament", el valor 3. En definitiva, d'esta transformació obtenim una nova variable en la qual un individu pot obtenir una puntuació màxima de 24 (entén, sap parlar, sap llegir i sap escriure perfectament), i una mínima de 0 (no saber gens en las quatre variables). Amb la finalitat de treballar amb un indicador situat entre els valors 0 i 1, la dividim entre 24. Anomenarem esta nova variable *lleialtat competencial*.

2.2. Lleialtat instrumental primària

Mitjançant l'indicador d'ús primari, construït amb les variables p5a, p5b, p5c i p5f, es pretén mesurar el grau d'ús del valencià, en comparació amb el castellà, en els principals àmbits de relació social primària, que són "a casa", "amb els amics", "en tendes tradicionals" i "en el treball amb companys", i ponderem per 1, 2, 3 i 4 respectivament, per considerar una expressió de major lleialtat l'ús del valencià en els espais més allunyats del nucli familiar.

En este cas, les respostes de les preguntes varien entre "sempre en castellà" (amb valor 0, ja que no suposa cap lleialtat en l'ús oral del valencià en les relacions socials primàries), "generalment en castellà" (1), "més en castellà que en valencià" (2), "indistintament" (3), "més en valencià que en castellà" (4), "generalment en valencià" (5) i "sempre en valencià" (6).

En quina llengua parla...	P5a ...a casa?	P5b ... amb els amics?	P5c ... amb els companys de treball?	P5f ... en tendes tradicionals?
Sempre en valencià	1	1	1	1
Generalment en valencià	2	2	2	2
Més en valenc. que en cast.	3	3	3	3
Indistintament	4	4	4	4
Més en cast. que en valenc.	5	5	5	5
Generalment en castellà	6	6	6	6
Sempre en castellà	7	7	7	7

Per tant, obtenim una variable la puntuació de la qual oscil·la entre un mínim de 0, per a aquells que sempre usen el castellà als àmbits de relació social considerats, i un màxim de 60, per als qui sempre usen el valencià. Igual que en el cas anterior, per a treballar amb un indicador entre 0 i 1, dividim la nova variable entre 60. El seu nom serà *lleialtat instrumental primària*.

2.3. Lleialtat instrumental secundària

Per a construir l'indicador d'ús secundari s'ha seguit el mateix mètode anterior. En este cas, s'han utilitzat les preguntes p5d, p5e i p5g: ús en les relacions externes en el treball, al carrer amb desconeguts i a les grans superfícies, respectivament. La primera d'elles la ponderem per 2, ja que considerem que al treball, en les relacions externes (clients, proveïdors,...), l'individu arrisca més recursos en la relació comunicativa que al carrer amb desconeguts o quan va de compres a grans superfícies.

Ahora, si tenim en compte que les opcions de resposta per a estes dues variables són les mateixes que en el cas anterior, obtindrem una nova variable amb una puntuació màxima de 24, per a aquells que sempre usen el valencià als àmbits considerats, i una mínima de 0, per a aquells que sempre usen el castellà. Dividim entre 24, amb la qual cosa l'indicador, anomenat *lleialtat instrumental secundària*, varia entre 0 i 1.

2.4. Lleialtat instrumental escrita

Els dos indicadors anteriors ens permeten mesurar l'ús oral del valencià, però necessitem una visió més completa de la lleialtat instrumental. Amb esta finalitat es procedix a construir un indicador d'ús escrit que ens permeta comprovar el grau d'ús escrit, actiu (escriure) i passiu (llegir) del valencià entre la població estudiada. La construcció d'este indicador s'ha dut a terme amb les preguntes p6, en les quals es pregunta als entrevistats per allò que solen llegir en valencià: p6a, "cap cosa" (amb valor 0); p6b, "rètols i senyalitzacions" (1); p6c, "anuncis publicitaris..." (2); p6d, "textos festius..." (3); p6e, "comunicacions d'organismes oficials..." (4); p6f, "revistes, butlletins..." (5); p6g, "llibres" (7). A més a més, s'ha utilitzat la pregunta p7 que demana si s'escriu alguna cosa en valencià, valorada amb 10. D'esta manera, tenint en compte que les 8 preguntes són dicotòmiques, un entrevistat la resposta del qual siga "sí" en totes elles obté una puntuació de 32. Per tal d'aconseguir que el nou indicador oscil·le entre els valors 0 i 1 dividim entre 32. El seu nom és el de *lleialtat instrumental escrita*.

2.5. Lleialtat valorativa

Finalment, hem fet servir les preguntes p9 i p10 per a extraure l'indicador relatiu a la *lleialtat valorativa*. En la primera d'elles els entrevistats responen si creuen que, en la actualitat, el valencià, en l'àmbit social, s'usa més (amb puntuació 2), igual (1) o menys (0) que abans; en la segona responen si creuen que deuria usar-se més (2), igual (1) o menys (0). En este cas, hem considerat amb major pes valoratiu el desig de major ús (ponderat per 3), que l'opinió del seu ús actual respecte al passat (per 1). La màxima puntuació en aquest indicador és 8, com a resultat de contestar "més" en les dues preguntes utilitzades. De la mateixa manera que en la resta d'indicadors, per a obtindre indicadors amb valors que oscil·len entre 0 i 1, dividim entre 8.

3. Grups actitudinals lingüístics

L'interés de l'operativització anterior es troba en la capacitat que ens dóna de classificar la població i d'imputar-li determinades actituds lingüístiques. De fet, les dimensions de la lleialtat lingüística obtingudes no funcionen per separat, sinó combinades per a donar com a resultat una actitud global davant els processos de substitució i normalització lingüístiques que experimenta el valencià.

D'esta manera, el següent pas consistirà a classificar la població estudiada sobre la base dels indicadors de lleialtat lingüística elaborats. En el nostre cas, hem optat per l'anàlisi de conglomerats o de *cluster*. Mitjançant aquesta estandarditzem els valors dels indicadors de lleialtat, així aconseguim que els valors que es troben per sota de la mitjana siguin negatius i els que es troben per sobre siguin positius, amb l'objectiu de facilitar la seua identificació; finalment, els mateixos elements de les mostres s'agrupen segons el seu nivell d'afinitat.

Fet i fet, l'anàlisi de conglomerats ens proposa la presència de cinc grups amb les característiques actitudinals reflectides a la taula següent:

Grups	Lleialtats					Tipologia
	Competencial	Instrum. Primària	Instrum. Secundària	Instrum. Escrita	Valorativa	
1	+	+	+	+	+	Lleials
2	+/-	+	+	-	+	Usuaris
3	+	-	-	+	-	Competents
4	-	-	-	-	+	Idealitzadors
5	-	-	-	-	-	Assimilats

Elaboració pròpia.

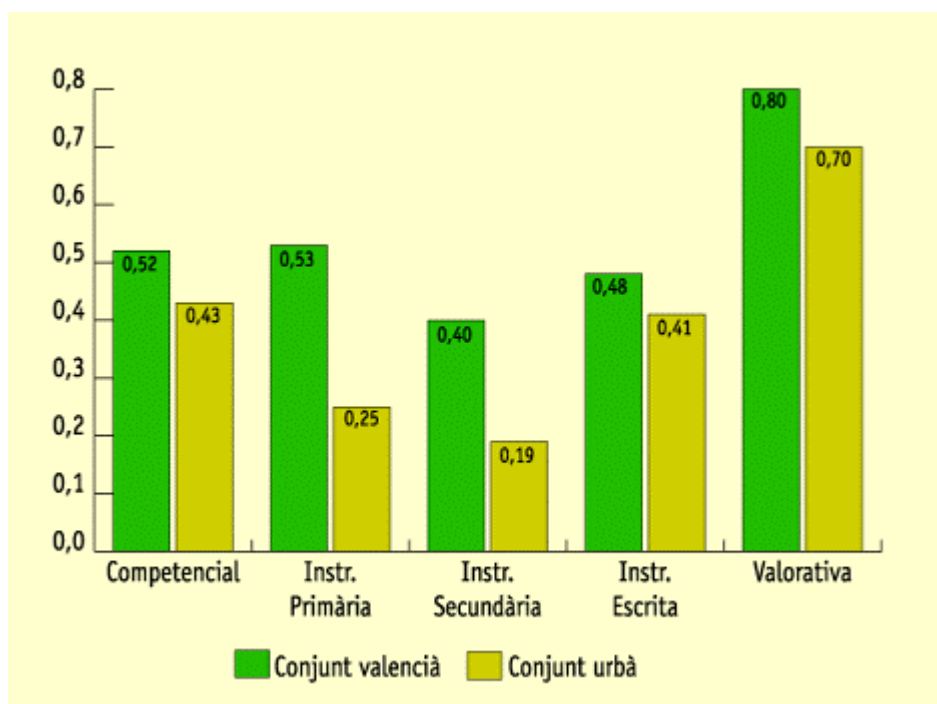
- Lleials. Recull individus amb una puntuació mitjana en totes les lleialtats superior a la mitjana. És un grup amb elevada lleialtat competencial, instrumental oral, instrumental escrita i valorativa. Ens dibuixen una actitud altament positiva envers la normalització del valencià i oposada al procés de substitució lingüística.
- Usuaris. Es tracta d'un grup amb elevades lleialtats instrumentals orals, però amb una lleialtat competencial i instrumental escrita negativa, i una lleialtat valorativa positiva, però baixa. És un grup que parla habitualment en valencià, tant en les seues relacions primàries com secundàries, encara que no sap llegir-lo ni escriure-lo.
- Competents. Tenen una alta lleialtat competencial i instrumental escrita, però amb valors negatius en les dues lleialtats instrumentals orals i en la valorativa. Coneixen molt bé la llengua però no la parlen ni la valoren.
- Idealitzadors. Són individus amb lleialtats lingüístiques negatives en totes les seues formes excepte en la valorativa. No coneixen bé el valencià i per tant no l'usen, però introdueixen una valoració explícita molt destacada.

- e) Assimilats. Per últim obtenim una agrupació d'individus amb lleialtats lingüístiques negatives en les cinc dimensions estudiades. Es tracta d'un grup amb una actitud molt allunyada de la lleialtat lingüística al valencià. No té competència, no usa i no valora. Així trobem una polarització que ens duu a considerar-los com totalment integrats al castellà oposant-se a la normalització lingüística.

4. Lleialtats i actituds lingüístiques al País Valencià

A partir de la conceptualització dels nostres instruments mesuradors abstractes ens disposem ara a localitzar-los al context de treball tot veient la situació lingüística al País Valencià a grans trets. Els gràfics següents ens permeten de forma estàtica observar situacions de substitució lingüística i normalització sense analitzar l'estructura social que hi ha darrere de cada indicador i grup per raons d'espai. Els gràfics fan referència a dades per al conjunt del País i per al conjunt urbà.

Gràfic 1. Lleialtats al País Valencià

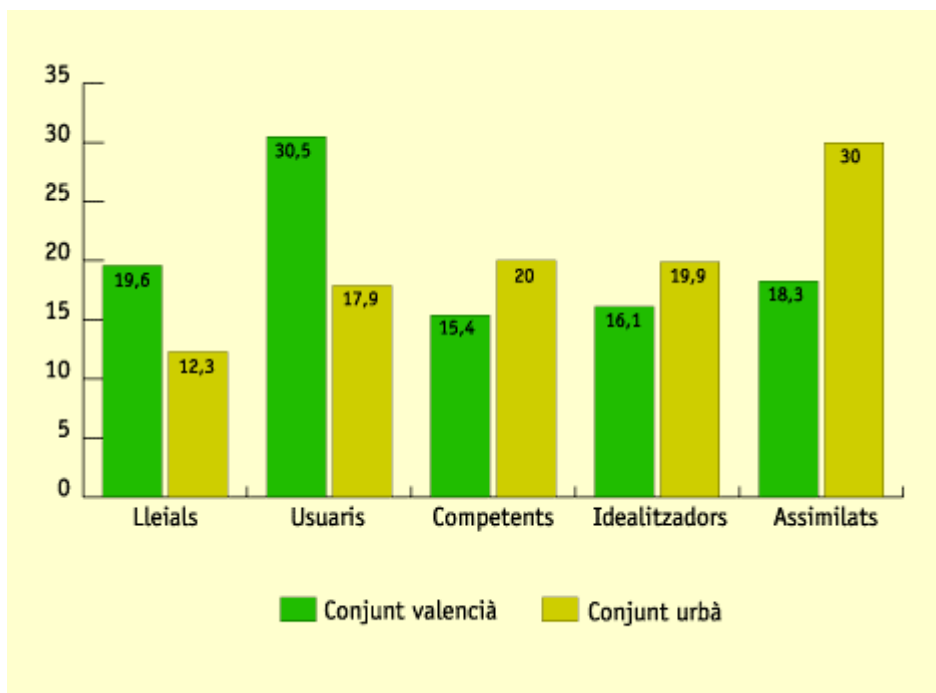
Elaboració pròpia.

Al gràfic de les lleialtats podem observar com, als àmbits urbans, en comparació amb el conjunt territorial, s'observa una reducció de totes les lleialtats, sent la més destacada l'obtinguda respecte de les lleialtats instrumentals orals, tant la primària com la secundària. En tot cas, la lleialtat envers el valencià té els seus problemes principals en la dimensió instrumental secundària, tant als àmbits urbans com en el conjunt valencià. L'ús instrumental oral en les relacions secundàries és sempre inferior a l'ús del valencià en les relacions primàries. Observem, per tant, que es dona una situació diglòssica, ja que si no fora així cabria esperar la coincidència entre la lleialtat instrumental primària i la secundària, la qual cosa no ocorre.

Per altra banda, podem assenyalar una altra diferència entre els àmbits urbans i el conjunt valencià, ja que en este l'ús oral primari (lleialtat instrumental primària) supera l'escrit (lleialtat instrumental escrita) i fins i tot lleugerament a la lleialtat competencial, mentre que en els àmbits urbans açò no ocorre. És a dir, als entorns urbans, l'ús oral, més habitual en la comunicació social, és inferior a la presència escrita i al nivell competencial, cosa que suggerix que els programes de promoció en estes ciutats no acaben de tindre èxit més enllà de la dotació competencial de la rotulació i de certes formes de comunicació escrita.

Altre fet clarament observable és el contrast entre les puntuacions mitjanes de la lleialtat valorativa i la resta de les lleialtats. Açò ens fa pensar que els ciutadans del País Valencià, en termes generals, mantenen una actitud mitjana propera a la *idealització compensatòria* definida per Ninyoles (Castelló, 2000). Però també pensem que sense esta elevada lleialtat valorativa, les lleialtats instrumentals encara serien menors.

Gràfic 2. Actituds lingüístiques al País Valencià

Elaboració pròpia.

De la quantificació de la presència d'estes actituds en el conjunt valencià i en els àmbits urbans, obtenim que mentre que la categoria modal en el primer és la d'*usuaris* amb el 30,5 % dels casos, als àmbits urbans la presència modal és la dels *assimilats* amb una freqüència del 30 %. En estes dos categories es detecten les màximes diferències. De fet, la fractura entre ambdós espais es produïx molt clarament en els macrogrups d'ús més que en els de competència. Així, veiem que la presència relativa de *lleials* i *usuaris* al conjunt valencià és superior a la seua presència en els àmbits urbans, mentre que ocorre el contrari respecte a la presència relativa de *competents*, *idealitzadors* i *assimilats*.

5. Conclusió

Sense anar més enllà en les anàlisis podem concloure en aquesta primera ullada que els processos de normalització lingüística al País Valencià i la planificació lingüística necessiten localitzar primer els subjectes de l'acció lingüística per a posteriorment incidir en aquells aspectes que vulguen potenciar, tenint com a referent primer la caracterització social dels subjectes actitudinals i les característiques dimensionals de què es componen els grups.

Tanmateix, observarem que els indicadors de lleialtats lingüístiques ens mostren una situació diglòssica al País Valencià, en general determinada per la diferència d'usos a casa i fora d'ella, on està mediatitzat. Als àmbits urbans este aspecte s'accentua molt més, ja que l'ús oral fora de casa és menor encara que s'instruïsquen molt més. També veiem un predomini de lleialtat valorativa que intuïm que pot moure altres tipus de lleialtats que comporten usos tant escrits com orals, així com la legitimació i ampliació de mercats per a la llengua.

Pel que fa als grups lingüístics trobarem un predomini de grups integrats al castellà en àmbits urbans i que coneixen la llengua però que no la usen, són *assimilats* i *competents*, tot diferint del cas per al conjunt del País on trobarem grups que usen la llengua com a *lleials* i *usuaris*.

La comparació dels indicadors i grups per a conjunts urbans i de País esdevenen útils en la mesura que donen a conèixer que les polítiques lingüístiques s'han d'estudiar allà on s'hagen d'aplicar per incidir en allò que pertoque. Així, per als espais urbans seria interessant interviindre en els aspectes orals, fomentant els usos, més que no en l'ensenyança de la llengua.

Els instruments mesuradors elaborats per a l'avaluació de la situació lingüística al País Valencià apunten cap al seguiment de les investigacions en el sentit del dinamisme que comporta una situació lingüística determinada. Els indicadors de les lleialtats i els grups lingüístics poden donar fe de la situació estàtica

que podem trobar en el moment de fer l'estudi, però la situació social de la llengua posseix una natura dinàmica.

És per açò que a partir de l'elaboració de les eines per treballar i mitjançant procediments científics estadístics convidem a continuar l'estudi tant longitudinalment a través del temps com transversalment tot tenint com a referent la vehiculació adequada de les polítiques lingüístiques. Estes polítiques depenen de l'espai territorial d'intervenció i de la direcció de la política en relació amb els objectius que es busquen. Així mateix, convidem els lectors a consultar les investigacions de què este article és un apunt bàsic i inicial.

6. Bibliografia

- Berger, P. i Luckmann, T.: (1966): *La construcción social de la realidad*. Barcelona: Herder.
- Bourdieu, P. (1979): *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*. Madrid: Taurus.
- Bourdieu, P. (1985): *Qué significa hablar*. Madrid: Akal.
- Bourdieu, P. i Wacquant, L. J. D. (1992): *Per una sociologia reflexiva*. Barcelona: Herder.
- Castelló, R. (2001): «*Nacionalismes i actituds lingüístiques al País Valencià: una aproximació*», en T. Mollà (ed), *Ideologia i conflicte lingüístic*. Alzira: Bromera.
- Fishmann, J. A. (1989): *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Filadelfia: Multilingual Matters.
- Mollà, T. i Palanca, C. (1987): *Curs de Sociolingüística*. Alzira: Bromera.
- Ninyoles, R. L. (1969): *Conflicte lingüístic valencià*. València: Tres i Quatre.
- Ninyoles, R. L. (1975): *Estructura social i política lingüística*. Alzira: Bromera.
- Tejerina, B. (1992): *Nacionalismo y lengua*. Madrid: CIS.
- Van Dijk, T.A. (1999): *Ideología. Una aproximació multidisciplinar*. Barcelona: Gedisa.

LorenaCíscar

DavidGonzález

oldagama@oliva.infoville.net

PauPérez

Universitat d'Alacant